دیمانە لەگەڵ فەیلەسوف پیتەر زلۆتەردایک

ئەوروپا، ماتریکسی هونەری ژیان

پیتەر زلۆتەردایک لەدیارترین و چالاکترین فیلۆسۆفی نوێکاتی ئەڵمانیایە، بەر لەچەند مانگێک کۆتایی بە- تریلۆگی - سێینەکاری کتێبی (کایەکان) لە پتر لە دووهەزارو پێنج سەد لاپەڕەد ا هێنا. بە بۆنەی کۆتاهاتنی ساڵی 2004 ڕۆژنامەی- دی ڤێلت- ی ئەڵمانی لە مانگی دیسێمبەردا دیدارێکی درێژی لەگەڵدا سازداوە ،کە سەبارەت زۆر مەسەلەی گرنگی ڕابوردوو ، هەنووکە وە داهاتوو دوواوە ، وەک تیرۆر ، ئیسلام ، ئەمریکا، ئەوروپا ،دەوڵەت ، شۆڕش ، دەوڵەمەندی ، سیاسەت وەهەندێکی تر.
لەبەر گرنگی ڕاوبۆچوونەکانی ئەم بیریارە مەزنە بە کوردیکردنیمان بە هەوڵێکی سوودبەخش دانا.

بەکر عەلی- بەرلین

پرسیار: وا ساڵی 2004 بەرەو کۆتایی مل دەنێت ، ئێوەی فیلۆسۆف ئەو ساڵە بە چیدا دەناسنەوە ؟
زلۆتەردایک: بەر لەهەر شت بە ڕوودانی ئەو سێ مەرگە پاییزیەی کە دەشێت پێکەوە حاڵەتی هەماهەنگیەکی هاوکات چێ بکەن. سەرەتا مەرگی جاک دێریدا : دواهەمین گەورەی بواری مادەی فەلسەفە،ئەو بۆ من هاوکارێکێ دوور بوو بەڵام وەک دۆستێک ، وەک ویژدانێک لێمەوە نزیکە.
ڕۆژی شەممە ئێمە لە پێشانگای کتێبی فرانکفۆرت بووین کاتێک هەواڵەکە لە پاریسەوە هات ، ئێمە لە خانەی چاپ و بڵاوکردنەوەی – سورکامپ – وەها خامۆش بووین ،هەر وەک ئەوەی بڵێی زەمەن ڕاوەستا بێت. دوای چەند هەفتەیەکی کەم: ململانێی مردنی یاسر عەرە فاتی نیمچە مردوو دەستی پێکرد، کە لە نەخۆشخانەیەکی سەربازی فەرەنسی وەک لاشەیەکی زیندووی مێشک مردوو ڕاکشابوو، بەڵام هێشتا نەدەبوو بەشێوەی ئۆفیسیال مەرگی ڕابگەیەنرێت. بەڵام هێشتا وا پێویستی دەکرد عەرەفات هەر وەک سەرەک دەوڵەتێک ئەرکی خۆی ڕاپەڕێنێت ، چونکە ملێۆنەها کەس لەسەر نیمچە- لاشەکەی و

پۆستی فەرمانگەکانی دانوستان دەکرد. هەڵبەت ئەمە ش ئەفسانەی- ئەل سیدی- سەدەی ناوەڕاستمان دێنێتەوە یاد، کە بەمردوویی بەسەر پشتی ئەسپێکەوە دەبەسترا تاوەکو سوپاکەی بەرەو کوشتار بەرێت.
پرسیاریش ئەوەیە :داخۆ لەم ڕۆژگارەدا لاشەی عەرەفات سواری پشتی کام ئەسپ بووە؟
پاش چەند ڕۆژێکی تر مەرگی سێیەم دێت : کوشتنی دەرهێنەرێکی بەهرە ئاسایی بەڵام بەناو گەورە، بەشێوەیەک لەسەر شەقامێکی گشتیدا سەردەبڕدرێت کە ئەوەمان بۆ ڕووندەکاتەوە کەوا کێشەکە لێرەدا سەبارەت لەناوبردن نیە ، بەڵکو سەبارەت بە لە کەنیسەدەرکردنە - ئێکسکۆمیونیکاسیۆن – سەبارەت دەرپەڕاندنی مرۆڤە بۆ نێو ئەو وڵاخانەی سەردەبڕدرێن. نووسینی کەسێکی دانپێدانەر پتر تووڕەیی باوەڕی زامداربوو پێشان دەدات وەک لە دەستنووسی تیرۆرێک.
پرسیار: ئەم سێ ڕووداوی مەرگە چ شتێکی هاوبەشیان پێکەوە هەیە؟
زلۆتەردایک : هەر سێکیان پێکەوە جۆرێک لە مێزگردێکی وتووێژ دروست دەکەن کە تیایدا هەندێک شت سەبارەت بە نموونەی جۆرەکانی مردن لەم سەردەمەماندا دەڵێن.
فەیلەسوف پاش دابڕانێکی درێژی چێبووی هۆشیارییەکی بەرز لە بەڵای پۆستمۆدێرنەی مرۆڤایەتی ،بە شێرپەنجەیەک ، بە هێڵنجێکی بەد دەمرێت کە هیچ ڕۆشنگەرییەک و هیچ لێک – هەڵوەشاندنەوەیەک تیشکی نەخستووەتە سەر. یاسرعەرەفات وەک ئایکۆنێک و وەک زۆمبییەک دەمرێت و تیۆ ڤان گۆخیش وەک قوربانی فاناتیزم ، چونکە ئەم هەوڵی دا بانگی شەڕەکەی ڤۆلتێر دژی کەنیسەی داپڵۆسێنەر بباداتە سەر ئیسلام.
پرسیار : کام مەرگەیان ئێوەی توند سەرقاڵکردووە؟
زلۆتەردایک : لەئاستی کەسێتییەوە، بێگومان ئەوەی دێریدا، بەڵام وەکو هێمایەک بۆ دۆخی جیهان کۆتاییەکەی عەرافات شتێکە ناکرێت بەسەریدا تێپەڕین. ئەو وەک دوژمنی ژمارەگەلێک و وەک پەناگەیەکی پارێزەری نەفرەتی ملیۆنەهایەک مرد، بۆ هەندێکی تریش ئەو ڕابەرێک بوو کە هەموو هیوایەکیان تیا دەبینییەوە. گەر ئێتنۆلۆگیانەش بدوێین ئەو بزمارچییەک بوو لە هاوشێوەی ئەو مەعبودە کۆنگۆلییانەی تیایاندا بە بزمار نەفرەتەکان لە مێشکدا دادەکوتن.
ئەو بەشێوەیەکی بێوێنە مرۆڤێکی مەعبودی دوا چارەکی سەدەی پێشوو بوو.
پرسیار : لە کۆتاییشدا ئەو بووکوکەیەکی مردووی دەستی ژنەکەی بوو- ئەمەش نوکتەیەکی جوانی تەنزاویە دژ بەو ڕێزلێنەگرتنە شاراوەیەی لە ئیسلامدا بۆ ئافرەت هەیە؟
زلۆتەردایک : تۆڵەی ژن ئەو کاتە دەستی پێکرد ، کە شووی بەوکرد. نیتچە بەو بۆنەیەوە گوتوویەتی : فەیلەسوفێک ژنی هێنابێت ئەوە سەر بە کۆمیدیایە. کەواتە ئەی تیرۆریستێک ژنی هێنابێت سەر بە چی دەبێت؟ شتی وەها تەنها بۆ ئەو دیمەنە ساتیریەی خۆرهەڵاتی نێزیک دەگونجێت. وەکو تریش ئەو تاکە پیاوی دەوڵەت بوو لەم سەردەمەماندا، کە ناوی " تیرۆریست" ی وەک ناونیشانی شەرەف هەڵگرتبوو، لە دوای چەرچلەوە هیچ کەس ئەمەی نەکردووە.
پرسیار: چەرچڵ ؟
زلۆتەردایک : بێگومان چەرچڵ. کاتێک ئەو فەرمانی شەڕی بۆمبارانکردنی دژی ئەلمانیا دەرکرد ئەو خۆی وەک تیرۆریستێک ناوزەد کرد. ئەوسا مێژووی وشەکە کراوەتر بوو

وەک لەمرۆ، وە لەبەرئەوەی چەرچڵ زۆرباش زانیویەتی چی دەکات ئەوا دانیشیناوە بەودەستوێژەی خۆیدا و سەلماندیشی.
پرسیار : ئایا ئەو وشەیە زووتر نەبووە؟
زلۆتەردایک :بەدڵنیاییەوە هەبووە ،بەلام تیرۆری مۆدێرنە مێژوویەکی درێژتری هەبووەو دەگەڕێتەوە بۆ لای بەکارهێنانی گیلۆتین – مەقسەڵە - لەلایەن یاکۆبیەکانەوە. لە ئیتالیای سەدەی 19 دا بەگروپێکی بۆمبی ئەنارشیستیان دەووت " دینامیتاریۆ "، ئەوەی لە نیشانە دیارەکانی ئەم پیشەیەدایە ئەوەیە کە بە ئاقاری تەواوی تەنە ڕەقەکان – هارد وێر - hard ware - چوو. کەچی ئەمرۆ چەمکی تیرۆر زۆر ڕۆحی زەمەنی پێوە دیارە.
واتە جەخت لە تەنە نەرمەکان – سۆفت وێر –
Soft Ware- دەکاتەوەو بە شێوەیەکی گشتی بیر لە کاریگەرییە ئێستاتیکییەکان دەکاتەوە.
بە ڕێبازەکەی چەرچڵ دا ئەوە دەناسینەوە کەوا ئەوسا مێژووی وشەکە هێشتا ساغ نەبووبووەوە. گەر تۆقاندن هۆکارودەستوێژێک بێت بۆ زاڵبوون بەسەر هیتلەردا ، ئەوا دەبێت مرۆ ئەوە بسەلمێنێت و دانیش بەوەدا بنێت کە نازناوی تیرۆریست وەکو نیشانێک بەخۆیەوە بنێت. چەرچڵ ئەمەی کرد، بەڵام عەرەفات لەمەدا ئیدیەی تری هەبوو.
پرسیار : کەواتە بەم مانایە دەشێت تیرۆر لەڕاستیدا ببێتە هۆکارێکی یان ڕوویەکی سیاسەت. وە بەمانای بەرگریکردنی دەوڵەتێکی دەستووری ئەو پەیوەست دەبێت بە پاوانکردنی توندوتیژییەکەیەوە.
زلۆتەردایک : ئەوە تەواو ڕاستە. سیاسەت هەمیشە بریتیە لە ڕێچکەیەک - مۆدوسێک - ، کە دەوڵەت دەرکەوتنی خۆی لەبەردەم گەل دا پێ ڕێکدەخاتەوە. دەوڵەتی زلدیار(یان زلهێز) پێویستە خۆی ئەو تۆقاندنە ببات بەڕێوە کە بە هرە بەخۆی دەدات . ئەو بەرپرسیارە لە و شەبەنگەی کە چواردەوری- بە گووتەی نیتچە - ئەو" ساردترین زەبەلاحە"- ی تەنیوە .
کەواتە ئەو نابێت تەنیا هێماکانی شکۆی خۆی بێزیان بپارێزێت، بەڵکو ئەو بۆ بەڕێوەبردنی هێزو توندوتیژیەکەی خۆی بۆنەی خۆ دەرخستنیشی هەیە. بە نموونە ئێوە بڕواننە نمایشی سەربازیانەی 14 ی گەلاوێژ. کارل شمیت لە ڕستەیەکدا دەڵێت : سەروەر ئەو کەسەیە کە بڕیار لەسەر دۆخی نائاسایی بدات. دۆخێکی لەو جۆرە کاتێک دەردەکەوێت کە هۆکاری شاراوەی تۆقاندن لەپڕێکدا دێتە ئاراوە. کەواتە مرۆی سەروەر و باڵادەست ئەو کەسەیە کە توانای ئەوەی هەبێت هەڕەشە لە ئەگەر و گریمانەکان بکات.
پرسیار : کەواتە ئایا دەشێت سیاسەتکارێکی دیموکراتی جۆرێک بێت لە تیرۆریستێکی خەسێنراو؟
زلۆتەردایک : دیموکراتی واتە چیتر پێویستت بە تیرۆر نابێت. ڕەوتی ژیانی کاسترۆ و عەرەفات ، هەروەها هی مێناخیم بێگن ڕێگای تیرۆر دەبەنەوە سەربە ڕەوایەتیکردنی تیرۆر. نازناوی تیرۆریستی خەسێنراو تەواو لەسەر کارەکتەری کاسترۆ و عەرەفات گونجاوە ، ئەگەرچی کەمتر بەلای خەساندندا دەچێت وەک بەلای خامۆشیەوە.
پرسیار :عەرەفات زیرەکترین مەکیاڤێللیست بوو ؟
زلۆتەردایک : لەپەلاماری فەلەستینیەکان لەساڵی 1972دا بۆ سەر ئەو گوندە ئۆلەمپییەی میونشن – میونخ – کرا ،ژمارەی ئەو وەرزشەوانە ئیسرائیلیانەی کوژران کەم نەبوون ، عەرەفات ئەوکات سەرۆکی ڕێکخراوی ڕزگاریخوازی فەلەستینی بوو.هەر لەودەمەوە ئەو بەهرەی خۆی وەک سیاسەتکارێکی میدیایی پیشاندا. چونکە ئەوەی بتوانێت سەرکەوتووانە

يارييە ئۆلەمپييەكان بشێوێنێت ، ئەوە دەبێتە ئەستێرەيەكی جيهانی. لە نۆڤێمبەری1974 دا عەرەفات لەبەردەم ڕێكخراوی نەتەوە يەكگرتووەكان وتارێكيدا وبەمەش سەركەوتنێكی شايستەی گەورەی بۆ ڕێكخراوەكەی بەدەستهێنا.ئيدی لەگەڵ دراماكەی ميونشن دا قۆناغی گەرمی هاوپەيمانێتی نێوان تيرۆر و ميديا دەستی پێكرد. ئەوە بريتی بوو لە كاتژمێری سفری تۆقاندنی ميديايی. كە چيترچ پەيوەنديەكی بە پشكنينەكانی هيگڵ و بە تيرۆری نيمچە ڕەوای شۆڕشی فەرەنسيەوە نيە، هەر وەک چۆن چ پەيوەنديەكيشی بەو نيهيليستە دڵسۆزانە شەوە نييە كە پەلاماری ڕێكخراوانەيان دەكردە سەر قەيسەرەكان. وەک دەزانين دانەری " فينۆمينۆلۆگيای گيان " تاوانی ياكۆبييەكانی وەک خودگەراييەكی ئەبستراكتی شێتانە ناوزەدكردووە ، كاتێک هەر شتێک لەسەر ڕێی خەباتە پووچەكەيان بووايە بۆ ئازادی ڕاياندەماڵی.
پرسيار : ئايا ئەوە هيگڵی تۆقاندبوو؟
زلۆتەردايک : من پێم وانيە . چونكە هيگڵ خوێنسارد بوو، يان بە هەمان مەبەست بڵێم ، ئەو لە هەموو شتەكان تێگەيشت بوو.ئەو پێی وابوو تيرۆر خەڵاتێكە بۆ پرۆسەی فێربوون كە وا پێويست دەكات مۆدێرنەكان ، بەرلەوەی بتوانن وەكو هاوڵاتی لە دەوڵەتی دەستووردا بژين، بيچێژن. تيرۆری ويژدانی پەتی بريتيە لە قۆناغێک لە قۆناغەكانی ئەو كاروانەی بەرەو دەوڵەتی مۆدێرن ڕەوت دەكات: سەرەتا لەڕێی ئەوەوە ڕۆحی ئازادی ئەبستراكتی رووت دەناسرێت، ئەو چۆن دەڕوانێتە خۆی ، ئاوا فێری تێگەيشتن لەو مافەش دەبێت كە دەستبەرداربوون لێی مەحاڵە. ئەم قۆناغە دەبێت بگوزەرێنرێت، چونكە كۆمەڵگای مەدەنی و دەوڵەتەكەی يەكەمجار لە قۆناغی پۆست – تيرۆريزم دا خۆی دەچەسپێنێت. گەر بەمانای قۆناغە گەورەكانی فێركردن بدوێين ئەوا : تيرۆر بريتييە لە ئەپيسۆدەيەک – ئەڵقەيەک لە شەهادەی پێشينی تاقيكردنەوەی خوێندنگای ئامادەيی مرۆڤايەتی.
پرسيار : ئايا لەبەر ئەوەيە دەوڵەتە دەستوريەكان وا خێرا بەڕووی تيرۆردا دەچنەوە ، چونكە ئەوان بەودا ژيانی پێشينەی خۆيان دەناسنەوە ؟
زلۆتەردايک : دەشێت وا بێت . ئەوان بەودا ئەوە دەناسنەوە كەوا دەستبەرداری چ شتێک بوون. بەڵام لە بنەڕەتدا تيرۆری هەنووكە شتێكی تەواو ڕۆمانتيكيە. ئەوبەشێوازی قارەمانپەرستی دانراوەو دەيەوێت لە ڕێی ئەكتەری بە جۆشی توندوتيژييەوە كۆمەڵگايەكی نوێ دابمەزرێنێت.
پرسيار : بەڵام ئەمە لەگەڵ بن لادن دا چۆن دەكەوێتەوە؟ خۆ بەشێكی گەورەی جەنگاوەرانی ئەلقاعيدە لە 11ی سێپتێمبەردا سعودی بوون؟
زلۆتەردايک: بن لادن ئەكتيڤيستێكی خەونی سێهەمە. ئەو لەپاڵ خەونی ئەمەريكی و خەونی سعوديدا خەونێكی ئيسلامی هەيە.
پرسيار : سعوديەكان چ خەونێكيان هەيە؟
زلۆتەردايک : لەپاڵ ئەمركييەكاندا هۆزی باڵادەستی سەعودی بەخۆيان و ئايينە بەربڵاوەكەيانەوە بريتين لە گەورەترين ئێسكاپيستەكانی ئەم سەردەمەمان (ئێسكاپيستەكان واتە ئەوانەی لە واقيع هەڵدێن و پەنا دەبەنە بەر خەون وئەنديشە- وەرگێڕ.). لەبەرئەوەی ئەوان پارەكانيان هەر لە تەواوبوون نايەت بەمەش دەتوانن لە جيهانێكی ڕەهای خەون دا بژين ولەوێشدا سەرپشک دەبن وەكو كەسێک كە بەدەم خەوەوە بڕوات ، لەنێوان سەدەكاندا تەراتێن بكەن. ئەوان لە هەنوكەوە بەرەو ڕابوردوو هەڵدێن و لەوێشەوە ديسانەوە

دەگەڕێنەوە. جارێک خۆیان لەسەدەی 7 دا دەبیننەوەو بەسواری وشترەوە لەپاڵ محەمەدا بیابانەکان تەی دەکەن و بە سەرێکی پڕ لە پلانەوە لە پڕێکدا خۆیاندەکەن بە سەدەی 18 و19 دا ودەست لەملانی ئاییزای وەهابی دەکەن. پاشان ڕۆدەچنە ناو سەدەی 21 وەوخۆیان بە میهرەبانی جیهانی لیبرال مەست دەکەن.ئەم سەردەمی هەستی ژیانی- عەرەبۆ- دیزنی – یەی کە ناکرێت چاوپۆشی لێ بکرێت ، ئەوان دەتوانن ڕاپیەڕێنن و خۆشیان لە جیهانێکی تەواو ڕاستیدا ڕێک بخەن.

پرسیار : ئایا بن لادن شتێکی هاوبەشی لەگەڵ ئەم دیزنی – عەرەبەدا نیە؟

زلۆتەردایک : بن لادن مەخلوقێکی ئێسکاپیزمی سەعودیە، بەڵام لەهەمانکاتیشدا ئەو مورتەدێکی سەعودیە. ئامانجی ئەوەیە ئەو هاوپەیمانێتیە شازەی لە ناو مێژووی جیهاندا هەیە ،واتە ئەو ڕێکەوتنە دۆستانەیەی نێوان وڵاتە یەکگرتووەکانی ئەمریکا و سەعودیەی عەرەبی تێک بشکێنێت. هەردوو ئەم زلهێزە ئێسکاپیزمەی جیهان بەم هاوپەیمانێتیە وە پێوەندی یەکتر دەبن . نابێت ئەوەشمان لە یاد بچێت ، کەوا وڵاتە یەککرتووەکانی ئەمریکا بە شێوازی خۆی بەرجەستەی نەتەوەیەکی ئێسکاپیستی دەکات، گەر تەماشای دنیای کۆن بکرێت بە ئاسانی هۆی ئەوە دەناسرێتەوە.

دانیشتوانی ئەو وڵاتە(ئەمریکا) بەزۆری لەو مرۆڤانە پێکهاتوون کە لە پەیوەندیە وەرسکەرەکان قووتار بوون و داماڵراون تاوەکو لە جێیەکی تردا سەر لەنوێ دەست پێبکەنەوە. ئەو وڵاتە لەسەر هەڵهاتن بەرەو بەخت خۆی هەڵچنیوە. ئەوخەڵکە لە جەوهەردا پەناهەندەیەکی ڕووتن و لەبەر کوێرەوەری وڵاتەکەیان لە خراپەوە بەرەو باشتر و لە چاکیشەوە بەرەو فانتازیا هەڵهاتوون . شێوە ژیانی ئەمریکی لە ڕێی ئەو هۆگرییە نائاساییەی بۆ نەوت هەیەتی هەر پێوەند دەبێت بە ناوچەی کەنداوەوە: بەم شێوەیە هەردوو جەمسەرە ئێسکاپیزمیە گەورەکەی زەوی بە شێوەیەکی ئیرۆنی گاڵتەجاڕانە پێکەوە گرێدراون. واتە خەونی سەعودی و ئەمریکی پشتیوانی یەکتر دەکەن.

هەڵبەت ئەو جۆرە وڵاتانە هاوشێوەی فابریکی خەونەکانی خۆیان بەرهەم دەهێننەوە. ئیدی عەرەبەکانیش گەیشتن بە قۆناغی ئەفسانە ئەفراندنی خۆیان و دەستیشیان کردووە بە خەیاڵاویکردنی خۆیان ، ئێستا ئەوان لەوەدان بۆ خۆیان وەکیلێک بۆ حیکایەتێکی گەورە دابهێنن. هەوا تژی بووە لە ئەفسانەکان و لە داستانە ئیمپریالیەکان و لە دوژمنایەتییە داستانئامێزەکان ، بە بێ ئەوانە چ حیکایەتێکی گەورە نیە. گەنجان خۆیان بە پارانۆیای- شێتی- ئەفسانەی پاڵەوانێتی تەواو بارگاوی دەکەن وپاشان لە ماڵەوە لەگەڵ دوژمنە نزیکەکەدا(کە خێزانی سەعودیەکانە) و لەودیوی ئۆقیانوسی ئەتڵەنتیکیشەوە لەگەڵ دوژمنە دوورەکەدا(کە ئەمریکیەکانە) بەشەڕ دێن. لەبەر ئەوە بن لادن زۆر گرنگە ، چونکە ئەو ڕۆحی ئەو هاوپەیمانێتیە ئەفسوونئامێزییەی تەقاندەوە کە لە نیوان ئەو دوو هێزە ئێسکاپیزمیەدا هەبوو. ئەو دەرکی بەوە کردووە کەوا لە دژی فابریکەی خەونسازکەردا دەشێت تەنیا فابریکەی خەونسازکەری ئەلتەرناتیڤ یارمەتی بدات.

هاوڵاتیانی دەستەڵاتی ئێسکاپیزمی ڕاستەقینە چیتر پێویست ناکات سەرقاڵ بن بە بەرگرییەکانی دوێنێوە. دیارە ئێسکاپیزم بریتیە لە نموونەیەک لەو بزووتنەوەیەی کە تیایدا مرۆ بە بەرگری ژیان دەگوزەرێنێت. هەڵبەت مرۆ خۆی بە بەردەوامی لەگەڵ کۆسپەکاندا سەرقاڵ کردووە ، ئەمەش تەنیا لەبەر ئەوە بووە چونکە ڕەنگە بەدکاریە کۆنەکە بۆ هەوارگەی نوێت وەدووت کەوێت. وە لەبەرئەوەی تۆ لە جیهانی کۆنەوە هەڵهاتوویت و

هەموو بێزارییەکت لە دوای خۆتەوە بەجێهێشتووەو ئێستا دەرک بەخۆت دەکەیت کە چیت بەجێهێشتووە . بەڵام باشترین شتی دروست بەرامبەرئەوە بکرێت بریتیە لەوەی ئەو بەدکارێتیە هەر لە سەرچاوەوە کوێر بکەیتەوە.
پرسیار : کەواتە مێژووی بەرپابوونی ئەمریکا سەرەتا بە هەڵهاتنی ئەوروپیەکان بۆ جێیەک کە تامەزرۆی بوون بناغەی داناوە. ئەمەش هەر لە کەنارەکانی ڕۆژهەڵاتەوە دەستپێدەکات و درێژدەبێتەوە بۆ ڕۆژئاوا تا دەگاتە ئۆقیانووسی ئارام – پاسیفیک - . لەوێ هۆلیوودێک بەرپا دەبێت کە تیایدا مرۆڤ لە ڕووی دەروونییەوە هەڵهاتن دەکاتە شتێکی ناماتریال و بەردەوام بیری تری لێدەکاتەوە.
زلۆتەردایک : لەراستیدا کۆڕەو بەرەو ڕۆژئاوا بریتیە لە بناغەدانانی بەرپابوونی هەر هەموو مۆدێرنە: لە ئەورووپاوە بەسەرئەتڵەنتیکدا و لە کەنارەکانی ڕۆژهەڵاتەوە بەرەو کەنارەکانی ڕۆژئاوا. بەڵام ئەو هاوڕەوکردنە ئێسکاپیستیە گەورەیە لەمێژ نیە بەمە کۆتایی هاتبێت. بەڵکو لەپاڵ دیوارەکەی پاسیفیکدا وزەکانی هەڵهاتن خۆیان کۆدەکەنەوە زۆر دەبن تا بۆ سەرەوە هەڵبزنێن. بەم جۆرە کالیفۆرنیا وەکویەکەمین وڵاتی: بەرزبە ، ئارام بە ، دەوڵەمەند بە وە بەناوبانگ بە بەرپا دەبێت. لە هەموو ئەمانەدا هەمان دینامیک و هەمان هێزی جووڵە هەیە وە بریتیشە لە هەمان هەڵهاتن بەرەو ژیانێکی سادە و بەرز و هەڵکەوتوو. مرۆڤیش هەمیشە دەخوازێت دەستەڵاتە کۆنەکانی خەمۆکی و هەڵاوسان بە خاکەناسێک ڕابماڵێت، ئەمریکیەکانیش هەست بەوە دەکەن شتێک لە پشت ئێمەوە دزە دەکات،کە ئێمە بەتەواوی نەمان توانیوە کزی بکەین. زۆر کەس لەو هەڵهاتنە ماندوو دەبن و دەکەونە مەترسی ئەوەشەوە ڕاکردنەکە نائومێدوو شکستیان بکات.
داخۆ ئەوە دەبێت ڕێکەوت بێت کە وڵاتە یەکگرتووەکانی ئەمریکا بریتی بێت لە بەهەشتی بەرهەمهێنەرانی دەرمانی دەروونی؟ وە دۆزەخیش بێت بۆ ئەوانەی کێشیان زۆرەو کێشانەکە پێیان دەڵێت ؛ ئەوە بۆ فیتنێسی هەڵهاتنەکەتان باش نیە.
پرسیار : پاشان ڕەنگە نەتەوە دروستکردن و ، بیرۆکەی دیموکراتی لە حاڵەتی پێویستیدا بە توندوتیژی چەکدارییەوە بنێردرێنە دەرەوەوبەم ئێسکاپیزمەدا ڕۆ بچێت ؟
زلۆتەردایک : نەتەوە دروستکردن بریتیە لەهەوڵی ئارامکردنەوەی ڕەدووکەوتووە شیاوەکان لەو شوێنەدا.
پرسیار : ئێوە باوەڕتان بەوە هەیە ؟
زلۆتەردایک : بێگومان نەء. نەء ، چونکە من نەمویستووە متمانە بە ئەمریکیەکان بکەم و ئومێدی سەرکەوتنی کارەکانیان بخوازم. بەڵکو بە پێچەوانەوە ، مرۆ ئەوپەڕی چاکە بۆ پرۆگرامێکی لەو جۆرە بەوپێیەی کە پرۆگرامە ئومێد دەکات. بەڵام وەک ئەوروپییەک دەرک بەو چەند شتە دەکەم کە دڵنیایی ئێمە لە ئەندازەسازی سیاسەتدا دەشێوێنێت.
نەتەوە دروستکردن بۆ خۆی چەمکێکی گێلانە نییە. بەڵکو ڕەنگە ئێمە بەوە بکارین بەشێکی باشی ئەو ڕووداوانەی لەکاتی ناپۆلیۆنەوە ڕوویداوە کورت بکەینەوە. بەر لە هەموو شتێک ئەو چەمکە کارەکتەری سیاسەتی فەرەنسی بۆ جیهان لە قۆناغێکی شەڕانگێزانەی دوای شۆڕشی 1789 دا دەکات. ئەو فریادرەسخوازییە - مێسیانیزم- دیموکراتیە فەرەنسیەی لە ناپۆلیۆندا بەرجەستە بوو بوو بە دڵنیاییەوە دەشێت بەراورد بکرێت لەگەڵ ئەوەی ئەمریکییەکانی ئەمڕۆدا ودەرک بە ئەنجامەکانیشی بکرێت. دوا پاشماوە کانی ئەم سیاسەتە توانرا 150 ساڵ دوای مردنی ناپۆلیۆن بە ئەنجام بگەیەنرێت.

پرسیار : دەشێت نموونەیەک بهێنینەوە؟
زلۆتەردایک : با حاڵەتەکانی ئیسپانیا و ئەڵمانیا بهێنینەوە ، هەردووکیان بابەتی نەتەوە دروستکردنی ناپۆلیۆنین. لە ئیسپانیادا ئەنجامەکان تا مردنی فرانکۆ لە 1976 دا درێژ دەبنەوە. ناپۆلیۆن ساڵی 1808 بە لەشکرێکی سێسەدهەزار پیاوەوە چووە مەدرید ، بێگومان وەکو ڕزگارکەر و ڕاگەیەنەری مافەکانی مرۆڤ . ئیسپانیە بەدبەختەکان توانیيان بە یەک لێدان بەشداری دەستکەوتەکانی شۆڕشی فەرەنسی بکەن و، ئیمتیازی نەبیلزادەکان لەناوبەرن ، چەوسانەوەی گەل لەڕێی قەشەیەکی کاتۆلیکی مشەخۆرەوە کۆتایی پێ بێت. بەرامبەر بەوە لەوێدا چ وشەیەکی هەڵە لە لاپەڕەکانی داگیرکەرەوە نەکەوتەوە. چی ڕوویدا؟ جووتیارە کۆیلە ئیسپانییەکان ، هەژارترینی هەژارەکان ، خۆیان گرد دەکەنەوەوخۆیان لە لەشکری ڕزگاری گەنجانەوە دەردەهێنن وبەو پەڕی ڕقەوە پێڤاژۆیەک سەردەبڕن کە مرۆ هەرجارێک ناوی گەریلا بهێنێت ئەوی بیردەکەوێتەوە. ئیسپانیا دواتر پێویستی بە نزیکەی 170 ساڵێک بوو تاوەکو ڕێگەی خۆی بەرەو دیموکراتی دۆزیەوە.
لە ئەڵمانیادا شتەکان زۆر باشتر ڕەوتیان نەکرد ، چونکە لەڕێ سەر هەڵبڕینی ڕەوتی دژە فەرەنسییەوە ئەوەش هاتە سەری کە بیرۆکەی بزووتنەوەی نەتەوەیی ئەڵمانی خۆی لە بزووتنەوەی ڕۆشنگەری دابڕێنێت، ئەنجامەکانیشی ئەوە بوو کە ساڵی 1945 ی لێکەوتەوە.
بەکورتی ؛ ئەوروپیەکان دەزانن و دەبێت بشزانن هەڵوێستیان لە ڕزگاری هاوردن و دیموکراتی هاوردن لەدەرەوە چیە. دەشێت لە باشترین حاڵەتدا دیکتاتۆری ڕووپۆشکراو بە دیموکراتی لەگەڵ ژێرخانی ئابوری بازاڕمان بۆ بێت.
پرسیار : ئەمە وەها دەزرنگێتەوە ، وەک ئەوەی ئەوە بۆ ئێمەش بشێت ؟
زلۆتەردایک : ڕایشەکەی(ئیمپراتۆریەکەی) ڤیلهێلم بە دوور لەم وەهمە تەندروست بوو. بەڵام ئەڵمانیای فیدراڵی بەختی هەبوو وە لەو هەڵچوونەدا دژی ڕزگارکەران ئاقاری وەرگرت. بەڵام ئەمە حاڵەتێکی تاکانەی مێژووییە ، کە لەلایەن پروپاگەندەچیانی هەنوکەی نەتەوە دروستکردنەوە بە نادروستی دەبێتە خستنەڕووی مۆدێلێک.
لە بارە ئەڵمانیەکەدا مرۆ ناکارێت چ شتێک داتاشێت. جیهان لە سەدەی 21 دا بەوپەڕی گریمانەوە دەنگی خۆی دواتر بۆ کاپیتالیزمێکی باڵادەستی گلۆباڵ دەگۆڕێت. ئەمریکیەکان بە شەڕی دژە تیرۆر و ئیسلامیستەکان بە جیهادی ڕۆمانتیکیانە وایان کردووە کاپیتالیزمی جەنگ نزیک بێتەوە لێمان . دۆخەکان بە جۆرێکن ،مرۆ وای لێدێت دواتر بوێرێت زۆر نا- دیموکراتی بێت.
پرسیار : ئایا ئیدی ئەرکی ڕۆشنبیران لەوێدایە کە دیموکراتی بە ڕیشە تایبەتیەکانی خۆی بهێننەوە یادمان ؟
زلۆتەردایک : لە بنەڕەتدا وایە. بەڵام چیترڕۆشنبیران خۆیان تەواو نازانن ئەو ڕیشانە دەکەونە کوێوە.
پرسیار : ئەمە بەرەو ئەم پرسیارە دەڕوات : ئێمەی ئەڵمان کێین؟ من وا هەست دەکەم ، خۆشگوزەرانی بەلامانەوە گرنگتر بێت وەک لە ئازادی . لە خانۆچکەیەکی بچووکدا بە گەرمی بژین لامان پەسەندترە وەک لەوەی لە شوێنێکی زلی بەستێنەردا بین. ئێمە نیمای ئۆبلۆمۆڤ ، ئەو پاڵەوانە ڕوسییەی سەدەی 19 ین کە تەواوی ژیانی زیاتر لەسەر قەنەفەیەک بەسەر برد.

زلۆتەردایک : هاوەڵایەتیە روسیەکە بەرەو خودی هەمان بابەت دەڕوات . مەبەستمە بڵێم کەوا ئەڵمانە مۆدێرنەکان لەڕاستیدا پتر ڕوسین وەک لەوەی کە خۆیان دەزانن. ئێمە نیمای کلێشە ڕۆمانتیکیە روسەکانی ئەدەبیاتی سەدەی 19 ین. لەوانیە لەکاتی شەڕی سارددا جۆرێک لە دۆنایدۆن - تناسخ الآرواح – کرا بێتە بەرمان. جیاوازیەکەش تەنیا ئەوەیە کەوا ئەڵمانەکان بە شێوازێکی تەواو جودا ئاسوودەن وەک لە ئامۆزا ڕۆژهەڵاتییەکانیان. ئەوان نکوڵی لەو بنەمایانە دەکەن کە دەڵێن خۆشگوزەرانی ئەوان لەڕێی کارکردنەوە بە گونجاوی دەمێنێتەوە. ئامادەیی توانا پیشاندانی ئەڵمانەکان مادامەکی فەرمانێکی داخوازی بەهێزی تێدایە ئەوا بریتیە لە بەهایەکی نەگۆڕی چەسپاو . لەبەر ئەوەیە ئەڵمانەکان نایانەوێت خۆبەخشانە هاوکاری بکەن بەڵکو دەیانەوێت ناچار بکرێن.

پرسیار : پێویستە ئەوان جارێک بەر زەمینەی ڕەقی زەرورەت بکەون.

زلۆتەردایک : گەر ئەو زەمینەیە ئەوانی دواند بێت ئەوا ئەوان توانای هەموو شتێکیان دەبێت.

پرسیار : ئێمە لە کوێین؟ ئایا ئێمە دراوین بەو زەمینەدا یاخود شتەکە هەر وا بەردەوام دەبێت ؟

زلۆتەردایک : من مەبەستمە بڵێم ، ماشینەکانی سەرکەوتنی تایبەت بە وڵاتمان زۆر چاک ڕێکخراون وەک لەوەی ئێمە بتوانین زۆر دوورتری بخەینەوە. ئابوری ناردنە دەرەوە ی ئەڵمانی ، زانستی ئەڵمانی ، سیستەمی مافی ئەڵمانی ، کۆمەڵئارایی ئەڵمانی ،ئەمانە هەموو بە ڕۆتینێکی پۆزەتیڤانە بناغە دادەنێن ئەگەر تاکەکان خەریکی پاشەکەوت و کۆکردنەوە بین.

پرسیار : ئەی ئازادیەکان ؟

زلۆتەردایک : زۆربەی ئامانجەکانی ئازادی لەو نێوەندەدا بە ئامانجێکی نا سیاسی یاخود پۆست سیاسی پێناس دەکرێن.

پرسیار : لە ئەڵمانیا شتگەلێکی سەرنجراکێش ڕوودەدەن:خەڵکانێک ئیشی ڕەش دەکەن جنێویش دەدەن کەوا شوێنی کاریان نیە. ئەوان دەناڵێنن بەدەست خراپبوونی باری ناوەوەی شارەکان کەچی بۆ بازاڕکردن تا سەنتەرەکانی شارۆچکەکان دەچن. ئەوان سەرزەنشتی ڕاگواستنی شوێنی کارەکان بۆ دەرەوەی ئەڵمانیا دەکەن کەچی بۆ پاشەکەوتکردن دەچن لە پۆڵۆنیا بازاڕ دەکەن. ئایا چیتر زۆری ئەڵمان بازرگانیە تایبەتەکەی خۆی و بەرئەنجامەکانی دەست ناکەوێتەوە؟

زلۆتەردایک : زۆربەی خەڵکی هێندە بەهێز نین لە تێگەیشتنی پەیوەندیەکانی نێوان (ئەگەر – ئەوا) ، کە من نامەوێت ئەمە تەنیا لە جوغزی ئەڵمانیا دا قەتیس بکەم. بەڵام لای ئێمە بە تێکڕا ئارەزوویەکی مشەخۆریانەی کەشی کۆمەڵایەتیشی دەچێتە سەر. نموونەی ئەو جیابوونەوە ڕادیکالانەیە لە ڕەفتاری تایبەت بەخود و لە هۆشیاری پەیرەوکردن، ژێرخانی کولتوری دەرمانە سڕکەرەکان دەگوێزێتەوە و بەمەش کۆمەڵگای کراوەی بەکاربەری (کۆنسومی- ئیستیهلاکی) شتی هاوبەشی زۆری دەبێت. سڕکەر بەکاربەر فێری ئەوە بووە لە ڕووی فیزیکی و مۆرالیەوە بیر لە دەرئەنجامەکانی هۆگربوون بە و دەرمانانە نەکاتەوە، ئەو گوێ بە تیاچوون و مایە پووچبوونی خۆی نادات : ئێوە تەماشای ئەمە بکەن ، کە چۆن ئێوە بە خۆتێکشکاندنی من لە ناو دەچن.

وشەی" ئێوە" مەبەستە لە كۆلێكتیڤێكی ناڕاستەقینەی قەشەنگی ئەوانیتر، كە لە هەموو شتەكاندا گوناهبار و بەرپرسیارن . ئەم كۆلێكتیڤە - كۆگەلییە - هەروەها ئەوشتەش دەگرێتەوە كە بە كۆمەڵگا ناو دەبرێت ، كۆمەڵگا گەورەترین ناونیشانی تەمومژاوییە.
كۆمەڵگا زۆر باش خۆی وەكو وەرگرێكی خەیاڵاوی بۆ ئەونێردراوانەی كە چ ناونیشانێك وەرناگرن ساز دەكات. لەڕاستیدا من پێموایە بەشێكی باشی نیشتمانە خۆشەویستەكەمان لە هونەرمەندانی پەیام ڕەوانەكردن پێكهاتووە . خەڵكانێك هەن زەوقی بەدیان ڕەوانەی باری ئابوری دەكەن و، خەڵكانێكی ترهەن ڕەفتاری بەكاربەریەكەی خۆیان ڕەوانەی وێرانبوونی ناوشارەكان دەكەن.
پرسیار : سیاسەت لەوێدا چی پێ دەكرێت؟ ئایا ئەو خۆی دروست بریتی نیە لە گەورەترین مۆتۆڕی ئەم مشەخۆرێتییە؟
زلۆتەردایک : سیاسەتی كۆمەڵایەتی –
- sozialpolitik
بریتیە لە كردەی وەلانانی حاڵەتە پێویستەكان. ئەو دەبێت گفتی ئەوە بدات، وە پێویستیشە لەسەری ئەو گفتە بدات كەوا هیچ كەسێك تیا ناچێت وە ئەو هەر خۆی هەڵدەستێت بە ڕێگرتنی كەمئەزموونی سەرانسەریانە. ئەمەش شتێكی زۆر مرۆڤانە و دروستە.
بەڵام ئەنجامێكی لاوەكی هەیە ئەویش ناواقیعكردنی پێشكەوتنخوازییە. لە كەشی ناواقیعیدا حوكمە پێشوەختیەكان چیتر ناگەن بە ئەنجامە پاشوەختەكانیان ، شتە پراكتیكی ولۆگیكیەكان دەخوازن پابەندی یەكتر بن . 2 جار 2 تەنیا لە وڵاتە هەژارەكاندا دەكاتە 4 .

پرسیار : كەواتە سیاسەت ئەوسا دەتوانێت وانەی ماتماتیك بداتەوە؟
زلۆتەردایک : نەخێر ، ئەوەی پێ ناكرێت. بەڵكو دەشێت مانای ئەوە بگەنێت ، وا بكات ماتماتیك لەسەر مافەكانی مرۆڤ بگونجێنێت. ئەو لۆگیكی ڕەق و توندی سیاسەتی لەبەردەستدا نیە. دەوڵەت بۆ جارێكیش ناتوانێت كاروباری ماڵداری خۆی هاوتا بكاتەوە. چونكە فەرماندانی ناواقیعی بەهێزتر دەردەكەوێت وەک لە بیانووی دارایی. دەوڵەتی ئەڵمانی لەدوای 1945 وە ، كە هێشتا دانیشتوانەكەی هەژار بوو، وە هێشتا پێویستی بەوە نەدەكرد چەمكە بنەڕەتیەكانی ڕەقێتی بزانێت و پیشان بدات، ئاسانتر بەوە گەیشتووە . ئەو لەودا ماتەریالێكی هاوبیری بینییەوە و توانیشی بۆ پرۆژەكەی خۆی دەست بگرێت بەسەر بنەڕەتی ڕەقییەكەی ئەودا. دوای پەنجا ساڵ كۆرسی چری بەكاربەرێتی چیتر ئەوە شتێكە شیاوی بیرلێكردنەوە نیە. بەڵام دەوڵەتی ئەمڕۆ بەدڵنیاییەوە توانیوێتی لای هاوڵاتیان پێویستی بە جۆرە عەقڵیەتێكی تر بێت،كە یاخود بە مانای بارگرانكردن بۆ كۆرسی پاشەكەوتكردن یان بەمانای سەپاندنی هێزی نوێی پرۆژەكاری دێت. ئەو ناتوانێت هەردووئەم ئەگەرە لە هێزەتایبەتەكەی خۆیەوە دەربهێنێت ، مادامەكی دەستەی كارگەرەكەی شوێن دینامیكێكی تەواو جیاواز دەكەوێت.
ئەو بارو دۆخە نیمای ئەو خێزانەیە كە لەسەر نیوەڕێی خۆشگوزەرانیدایەو منداڵەكانی دڵنیا دەكاتەوە كەوا ئەوان هەرچۆنێك ڕەفتار بكەن لە تۆری گرێچنی خێزان بەرنابنەوە. ئەمڕۆ منداڵانی چینی ناوەڕاست لە بنەڕەتدا وەها نەرمونیان كراون كە چیان بوێت دەتوانن بیكەن بەبێ ئەوەی پێویست بكات ترسێكی دروستیان بەرامبەر لەناوچوونی چینەكەیان هەبێت.
ئێمە لێرەدا هیچ سەبارەت بە ئەرک سووككردنی ئەو چینە باڵا یەی دواتر دێت نادوێین.

کەواتە دەوڵەتی ئەمڕۆ لە بارێکی دژواردایە ، چونکە ئەوەی ئەوسا بۆی دەلوا لەگەڵ هاوڵاتیانیدا بەگەڕی بخات چیتر ئەمڕۆ بە ئاسانی بۆی نالوێت. بەر لە هەموو شتێکیش ئەو ناتوانێت هیچ فەرمانێک بدات و بۆیشی نالوێت وەکو ڕاهێنەری مەرجەکان دەربکەوێت.
وەکو باویشە دەوڵەت بەو مانایە خەسڵەتی ڕاهێنەری هەیە کە وا ئەو بانگەشە بدات لەپیناوی : پێویستی ڕاهێنانی جۆرێک لە شەڕی ململانێ و جۆرێک لە ئەرک سپاردن بە گروهە جیاوازەکانی گەل ، و ئنجا لەو یاریگایانەدا بخرێنە گەڕ. ئەمڕۆ دەوڵەت دەتوانێت لە ڕێی دەمی سەرۆکەکەیەوە ، بۆ خودی خۆی و لەلایەن خودی خۆیشیەوە، هاوڵاتیانی خۆی بدوێنێت و شتی زۆریشیان بۆبکات.
پرسیار : لێکجوداکردنەوەی کۆمەڵگا دەرئەنجامێکی ترسناکی هەیە : نوخبەی(ئەلیتەی) بەرهەمهێنان هەمیشە دەبێت زۆرتر کار بکەن و بۆ ئەمەش گاڵتەیان پێ دەکرێت. ئیدی دەمی مقەستی هەژاری ودەوڵەمەندی واڵا دەبێت : و دەبێت بە کردەی دابەشکردن بچێتەوە یەک. خەڵکی بە ڕاشکاوی لەو باوەڕەدان کە وا هەموو لێکجوداکردنەوەیەکی لەو جۆرە هەمیشە ئەنجامی نارەوای دەبێت.
زلۆتەردایک : ڕەنگە وا پێویست بکات ئێمە جار نا جارێک نووسینەکانی لومانی سۆسیۆلۆگ بهێنینەوە بەردەستمان ، کە دیارترینیان بریتیە لە وتاری "لە سەرەتادا نارەوا نەبوو" . بەڵام ئەوەی ئەمڕۆ ڕوو دەدات ئەو هەستەش تێدەپەڕێنێت کە پرسیار لە ڕەوایی دەکات. مەبەست لەوەیە کەوا لەبەریەکهەڵوەشاندنەوەیەکی سایکۆلۆگی هەست پێ دەکرێت ، کە دەگاتە شوێنێکی قووڵتر وەک لەوەی دادڕانی چینایەتیە باوەکە پێی دەگات. ئەمەش پەیوەندی بەوەوە هەیە کەوا ئەوانەی بەرهەمیان هەیە و هەفتانە 60 بۆ 80 کاتژمێر کاردەکەن پێیان دژوارە بتوانن بەشداری ڕاڤەکردنی هەقیقەت بکەن لەگەڵ ئەوانەی کەمتر کاردەکەن.
پرسیار : ئەی ڕق لێبوونەوە لە ئەلیتەکان – نوخبەکان - لە کوێوە سەرچاوە دەگرێت؟
زلۆتەردایک : بۆ ئەوەی لەوە تێبگەین، لەپاڵ سایکۆلۆگیەکی هەمیشەیی دا بۆ نەفرت- ڕیزەنتیمێنت – یادهێنانەوەی سیمەنتیکیکی(ئاماژەناسی) مێژوویش یارمەتیمان دەدات. هەندێک جار مێژووی وشەکەش سیاسەتێکی گەورەیە. لە دەستپێکی ڕق لێبوونەوەی ئەلیتەی مۆدێرندا هەڵچوونێکی دژە - ئەریستۆکراتی لای چینی خەڵکە گشتیەکەی شۆڕشی فەرەنسی هەیە. هاوڵاتی و چەمکی خەڵکە گشتییەکە ئەوسا پێکەوە نەیانتوانی بەو چارەسەرکردنە ئاساییەی گەل لە ڕێی ئەریستۆکراتییەکی مشەخۆرەوە و هەروەها لەڕێی قەشەی کلیرۆسی کاتۆلیکەوە چیتر بەردەوام بن. ساڵی 1789 بەم نرخاندنە دروستکرا. لەو کاتەوە خەڵکی لە ئەورووپادا تاوەکو 1917 و بگرە بە شێوەیەکی ناوخۆیانەش تاوەکو 1968 یش وشەی چەوساندنەوە یاخود بەکارهێنان- ئیستیغلال-ی بۆ ڕاڤەکردنی پەیوەندیە زۆر ناهاوتاکانی داهات بەکاردەهێنا. ئەم گوزارەیە بۆ سەردەمی بەر لە 1789 ڕوون و ئاشکرا بوو : لەڕاستیدا نۆبلزادە(نەجیبزادە) یەک هەبوو وە هاوتا کلیریکیەکەشی هەبوو (کلیریکی واتای قەشەی کاتۆلیکیە- وەرگێڕ)، کە دەستی گرتبوو بەسەر زێدەبەرهەمی نەتەوەی فەرەنسیدا ، تاوەکو بیبات بەرەو هەموو ناچیزەییەکی – تواضع – ژیانی ئاغاکەی و، لەودیو تواناى خۆشیەوە، بەڵکو لەسەرووی ئەوەشەوە، سەرایەکی مشەخۆری لەڕادەبەدەری نایەوە تاوەکو بەفیڕۆدانەکەی خۆی لەپێشدەم گەلدا دەربخات. دەبێت بە وریاییشەوە بڵێین کەوا لە دۆخێکی لەو جۆرەدا دژوارییەکان بەرپا دەبن و ، لەپاڵ ئەمانەشدا

وێنەی هاوشێوەی مۆرالی هاوڵاتیانە گیراوەتەوە. پرۆلیتاریەکان و هاوڵاتیان لەم ڕژێمەدا بەوپەڕی ژێرییەوە خۆیان بە چەوساوە / بەکار هێنراو دادەنا و سەرداریبە کۆنەکەش بە چەوسێنەر/ بەکار هێنەر. کاتێکیش هاوڵاتی و پرۆلیتاری لەدوای شۆرشەوە ئاوێتەی یەکدی بوون ، ئیدی نازناوی(چەوسێنەر) گۆڕدرا بۆ(خاوەنکار)، ئەم نازناوە تازەیەش لە پاڵ هەبوونی توخمێکی ڕاستی تیایدا ، ئاماژەیەکی ناتەواویشی بە کاریگەریەکی دووری ترسناکەوە تیدایە. هەنووکە 200 ساڵ تێپەڕیوەو،هێشتاکە مرۆ بە کردەوە ئەوەی نەسەلماندووەنە، کەوا دەوڵەمەند کە خۆی کار دەکات و هەمیشەش لە کەسانی تر زۆرتر کاردەکات ،وەلەگەڵ ئەودا فیگورێکی تەواو نوێ دێتە سەر سەکۆی مێژووی جیهان. ئەم چەشنە هێشتا شوێنی خۆی لەناو زانینی کۆگەلدا/کۆلێکتیڤدا و لە ناو گەنجینەی زماندا نەدۆزیوەتەوە. ڕەنگە شتەکەش لەوەدا بێت کەوا ئەوە دواهەمین بیرۆکەی خودا بووە. شتەکەش هێندە ڕێ تێنەچووە ، مرۆ بە نیازێکی باشیشەوە هێشتا دوو دڵە لە تیگەیشتنی. خۆشگوزەران بیت و لەم پیناوەشدا زۆربەی شتەکان خۆت هەست پێی: ئەمە بۆ زۆر کەس ، ئەگەر نەڵێین زۆرینەی خەڵک ، هەردەم شتێکی تەواو تەواو ناوازەیە. لەگەڵ ئەوەشدا لەڕووی چەندایەتی و جۆرایەتییەوە ئەوە دیاردەیەکی سەرسامکەرە. بەبێ کارکردنی دەوڵەمەندان، دەوڵەتێکی مۆدێرن کە کار بۆ بەرژەوەندی گشتی بکات نەدەهاتە ئاراوە. ئەودەوڵەمەندە سەیروسەمەرانەی باشتر قازانج دەکەن و بەزحمەتیش پتر لە 10% ی خەڵکی دەگرنەوە ، ئەوان نزیکەی 50% ی دەستکەوتی باجی نەتەوەیی پێکدەهێنن.

پرسیار : بەڵام تابویەک دەمێنیتەوە کە بریتیە لە بەتێماکردنی خود بەرپرسیارێتی لاوازیەکانی سۆسیال.

زلۆتەردایک : من باوەڕم بە تابوەکان نییە، بەڵکو بە تیما شپرزەهێنەکان هەیە. شپرزەکەرترین تێماش ئەوەیە کە ژمارەیەکی زۆری هەژاران هەن کە ئەوانە بێگومان ناچەوسێنرێنەوە ، ئەوانە کەسانێکن کە کەس شتی لێ زەوت نەکردوون ، بەڵکو ئەوانە لەو شانسانەی هەیانە زانیویانە شتێکی کەم ساز بکەن ، ئەمەش بەرلەهەر شتێک لەبەرئەوەیە چونکە ئەوانە چ تاسەو جۆشێکی ئەوەیان نەبینیوەتەوە تاوەکو ئەو دۆخەی خۆیان تێپەڕێنن. بێگومان مرۆڤگەلێکی زۆریش هەن کە لە بارێکی ناشایستەدان و دیارە پێویستە لەسەر مرۆ یارمەتی ئەوانە بدات. لەڕووی ڕاستیە هەنوکەییەکانیشدا ڕایەکی گۆڕاویش لەسەر باڵی چەپدا شێوەگیر دەبێت ، کە چیترئەو ناتوانێت لە سەرزنشتکردنی چەوسانەوەو لە هاوکاریکردنێکی لەوجۆرەی چینەکاندا خۆی قوتار بکات و دوورەپەرێز ڕاوەستێت ، بەڵکو دەشێت بگەڕێنەوە دواوە بەرەو چەمکە مۆدێل کۆنەکانی وەک هاوسۆزی و هاوبەرپرسیارێتی بوون لەپێناوی لاوازەکاندا.

پرسیار : وەک کۆنزێرڤاتیڤە بەسۆزەکان – کە مۆدێلێکی سەرکەوتووی کۆماریخوازەکانن لە USA .

زلۆتەردایک : ڕێگای ئەورووپی بەجۆرێکی تر دەبێت ، لەبەرئەوەی ئێمە چەوساندنەوەی سیاسیانە بە هەستی ئایینی نانرخێنین. بەڵام با چەند وتەیەکی تر سەبارەت بە دۆخی چەوساندنەوە بڵێم : " چەوساندنەوەی مرۆڤ لەلایەن مرۆڤەوە " (گەرئەم هاوکێشەیەی سانت سیمۆن بهێنینەوە یاد) بەرادەیەکی بەرفراوان بادراوەتە سەر چەوساندنەوەی سروشت لەلایەن مرۆڤەوە. ئیمە لە دۆخێکدا دەژین کە تەنانەت هەژارترین کەس باوەڕی وایە کە ئەویش مافی ئەوەی هەیە پشکێکی ئەو بەکارهێنانە نوێیەی سروشتی بەربکەوێت.

ئەمە کتومت تەبایە بۆ ئەو ژووروٚکە گەرمەی بەڕیزتان پێش کەمێک باستانکرد. بۆ نموونە بەرزکردنەوەی پلەی گەرمای ژوورەکان ئەمڕۆ جۆرێکە لە دزیکردن لە سروشت ، هەروەک چۆن دزیکردنیشە لە مێژووی دێرینی زەوی.
مرۆ هەر زۆر بەئاسانی ئەوە لە بیر دەکات کەوا، ئەو وزە هەڵگرە بەردینیە (واتە زەوی-وەرگێر) ، کە ڕۆحێکی مەزنی سەردەمەکەمانە، لەم دووسەد ساڵەی دواییدا شتی زۆرتری لە تێکڕای هەموو فاکتەرە کولتورییەکانی تر بۆ گۆڕینی مەرجەکانی ژیانی مرۆڤ بە ئەنجام گەیاندووە. پێویستە مرۆ ڕۆبچێتە ناو ئەو ڕستە بەرەنگارکەرەوە ، تا لەوە تێبگات کە ئەمڕۆ چەندێک زۆر زۆربەی خەڵکی بەو هزرانەی چ پارەیەکیان پێ نەدراوە دەژین. خەڵکی دەڵێن کولتور، کەچی ناشزانن ئەمە لەکوێوە دێت.
پرسیار : دیارەگرفتەکە ڕیشە یە . کەواتە با بپرسین ئەمڕۆ کێ کۆنزێرڤاتیڤە و ، کێش پێشکەوتنخوازە : نەقابەکان یاخود پارتیە مەدەنیەکان؟ یان ئەوەتا ئەو چەمکانە پووچ بوونەتەوە ؟
زلۆتەردایک : بەبێ هیچ گومانێک ئەمڕۆ نەقابەی کارکەران بریتین لە گەرمترین ناوکی کۆنزێرڤاتیزم - پارێزخوازی - ، لەپاڵ ئەوانەدا پارتییەکانی وەکو – سی ئێس یو - بریتین لە سۆڤیەتێکی ڕووت. بەڵام بەبێ کۆنزێرڤاتیڤەکان چ سەرکەوتنێکی کولتوری نییە.
پرسیار : ئەی پارتی یەکێتی دیموکراتی کریستیان- سی دی یو ؟
زلۆتەردایک : ئەم وەک هەر پارتییەکی گەورە هەردوو توخمەکەی، پارێزخوازی و پێشکەوتنخوازی لە خۆیدا هەڵگرتووە. سۆسیالدیموکراتە کۆنەکە بەشێوەیەکی زۆر سەیر بریتی بوو لە پەیمانگایەکی پارێزخوازی کە بەدەستکەوتە کۆنزێرڤاتیڤەکان خۆی ئاوەدان دەکاتەوە. بەشێوەیەکی گشتی دەشێت بگووترێت کەوا هەمیشە نائارامی بریتیە لە دەرهاویشتەی فێربوون وە مرۆش تەنیا ئەو ساتە دەتوانێت و پیویستیش دەکات فێر بێت کە لەسەر دەستەڵات دەبێت. کلۆلی- ئێس پی دی- لەوەوەدێت کەوا لەناویدا خەڵکانێک هەن کە بەڕاستی دەخوازن فەرمانڕەوایی بکەن.ئەگەر پارتیەک لەو جۆرە فیگورانەی نەبێت ئەوا دەشێت خۆی بە ئۆپۆزیسیۆنێکی خەیاڵپلاوانەی ئاسوودە ڕازی بکات وخۆی بۆ فێرکردن لەپێناوی جیهاندا گل بداتەوە . کەواتە وەک وتم ، مرۆ تەنیا ئەو ساتە فێر دەبێت گەر پاشەکەوتێکی پارێزراوی -احتیاط – مسۆگەر بە نابەرپرسیارێتی گل دابێتەوە.
پرسیار : لە خۆرهەڵاتی ئەورووپادا ، لە مزگەوتەکانی فونداميێنتاليزمدا، ئیرادەی ئازادی لە خۆڕاگەیاندندایە. ئایا لە ئۆکراینەکانەوە فێری ئەوە ببین ، کەوا ئێمە دەبێت چۆن بین و لە ئیسلامگەرەکانی ئەڵمانیاشەوە کەوا ئێمە دەبێت چۆن نەبین؟
زلۆتەردایک : لەوێدا هەست بە دوو سنوور دەکرێت ، کە سنووری جێۆگرافی نین ، بەڵکو سنووری عەقلیەتی سیاسین. یەکێکیان بە ڕق و نەفرەت دەکێشرێت و ئەوی تریان بە ئیدیالیزەکردن و بە چاوەڕوانکردنی فریادرەسێک دەکێشرێت. ئەورووپییەکان دەشێت هەموو ئەو هۆیانەیان هەبێت کەوا وەکو شانسێکی زل دەرک پێبکرێن. لەڕووی ئەم ڕاستیەدا مرۆ دەبێت دۆخی ڕاستەقینەی ئەورووپا بەهاوچەرخ بکات. نەتەوە ڕابەرەکانی ئەورووپا ، بە بێ جیاوازی ، بریتین لە وێنەی جێگرەوەی ئیمپراتۆرە شکاوەکان. گەر مرۆ بڕوانێتە مێژووی عەقلیەتی نیوەی دووەمی سەدەی بیست ، ئەوا مرۆ بەهەموو لایەکدا پاتۆلۆگیای ڕاگوزەریانەی زلهێزە لابراوەکانی دنیا دەبینێتەوە. ئەم فێنۆمێنانە زەمەنی خۆیان هەبوو ، بەڵام ئێستا ئەرێکردنێکی نوێی ئەورووپی لەئارادایە. لەم دۆخەشدا پێویستە ئێمە ئەفسانە

ئەوروپییەکان وەها دووبارە بگێڕینەوە کە گوێگرەکان لەو چیرۆکە وەها تێبگەن کە مەسەلەکە لەبەرخاتری شتێکی مەزنە،و مایەی شانازیشە بەشداری ئەوە بکرێت.
ئەمە بەو مەرجەی کەوا ئێمە جوانترین ئەفسانەکانمان لای ئەمریکیەکان بهێنینەوە ، ئەو ئەفسانانەی ئەوان لەگەڵ خۆیاندا بەسەر ئۆکیانووسدا لێمانیان برد.
پرسیار : کام ئەفسانانە؟
زلۆتەردایک : چیرۆکی هەڵهاتنی ئاینیاس ، ئەوەی فیرجیل دەیگێڕێتەوە. هەرکەسێک ئەو چیرۆکە ببیستێت دەستبەجێ تێدەگات کە ئەوروپا دەکەوێتە کوێوە : ئەوروپا ئەو شوێنەیە کەلەسەر کارتی هیوادایە و تیایدا مرۆڤە سەرکەوتووەکان شانسی تریان بۆ دێت. ئەوەی ئەوسا هەڵپەی ئێسکاپیزمی ئەمریکی دەرهاویشت ، دەبێت ئێستا ببێتە ناوکی هۆشیاری ئەوروپا . چیرۆکەکە بەشێوەیەکی حەتمی لەگەڵ سووتانی ترۆیا – تەرواده - دەستی پێکرد و لە ئاینیاسەوە دوڕاوترین کەسەکان هەڵدێن ، باوک لەسەر پشت و پێناتەکان (خودای پاراستنی ماڵ و خێزان لە ڕۆمای کۆندا – وەرگێر.) لە ناو بوخچەدا ، بە نیازی ئەوەی لە ئیتالیا دەست بکەن بە هەوڵدان بۆ ژیانێکی تر. بێگومان چیرۆکی تریش هەن. من پێموایە، مرۆ دەبێت ئەم دەستپێکە نا ئیمپریالیانەی ئاینیاس وەکو ئەفسانەی دامەزراندنی ئەوروپای هەنووکە پتەو بکات و دواجاریش واز لەوە بهێنێت ئەم چیرۆکە بەربادە پووچە لە ئەوروپای (کیژۆڵە) و ئەوروپای(گا)وە دووبارە بکاتەوە. ئەم چیرۆکەی وەک ڕێنومایەک هێنامانەوە ، زۆر بە ڕوونی ئەمە دەڵێت : ئەوروپا ئەو وڵاتەیە کە تیایدا مرۆڤە سەرکەوتووەکان دووبارە لەسەر قاچی خۆیان ڕادەوەستنەوە. ئەمریکیەکان ئەم چیرۆکە یان بە مسۆگەرییەکی غەریزی بلیمەتانەوە لێ ڕفاندین، بەڵام ئەوروپییەکانیش ، بخوازن یان نەخوازن، دەبێت ئەو ئەفسانەیە بۆ خۆیان بهێننەوە. ئەگەرنا لە حاڵەتێکی تردا ئەوان دەبنە کۆگەلێکی - ناسیۆنالیستە گەنیوەکان و ئەوساش ئەوان ناتوانن گرفتی ئەو هاوڵاتیە نوێ بێشومارانە چارەسەر بکەن، کە بەبێ ئەو هاوڵاتیانە ئەمان ناکرێت بەزیندوویی بمێننەوە. ئێمە پێویستمان بە هاوکێشەیەکی نوێ هەیە بۆ میوانداری وئامێزەبوون، کە پێشتر فێرجیل وەبەر هەمی هێناون.
پرسیار : ئەگەر ئێمە ئەفسانەی ئەمریکیەکان ببەین ، ئەوسا چی بەسەر ئەواندا دێت؟
زلۆتەردایک : ئەمریکیەکان خۆیان خەوناکانی خۆیان خستووەتە بەر گەمە و مەترسیەوە، بەبێ ئەوەی پێویست بکات ئەوروپییەکان شتێکیان لێ ببەن. سەرنجێکی وەها هەیە کەوا ئەوان لەڕووی سایکۆلۆگیای سیاسییەوە پەکیان کەوتووەو بەرامبەر بەو گیانی تۆڵەیەی کە پەلاماریدان بێ بەرگری دەردەکەون. ئەوان ڕازین بەو ڕاستییەی کەوا خەڵکی هێندە چارەی ئەوانی ناوێت ، کە چۆن مەبەستیان بووە ئەوان بەدەست بهێنن. لەم هەستیاریە نارسیسەوە ناکرێت هیچ شتێکی چاک بێتە ئاراوە. ئەوروپییەکان دەتوانن مت بن ، ئەوان توانستی مەزنیان هەیە ، بەر لەهەر شت ، خۆبەستنەوەی تاکانە لە کولتوری ئازادی و لە شێوە ژیانی – ژیرییەوە ، کە ئەمەش شتێکە،لە ڕەنگی ئەو تەنیا لە دنیای کۆندا هەیە.
ئەوروپا بریتیە لە ماتریکسێکی (خانەیەکی) گەورەی هونەری ژیان. من تازە لە کۆریا گەڕاومەتەوە،شتێکی زۆر سەرنجڕاکێشی ئەم نەتەوەیە ئەوەیە ئەو ئەمڕۆ نیمای ئەو سەرسامییە ئابوریەی ساڵانی 60 و70 کانی ئەڵمانیا دەژی، کۆریا وڵاتێکە لەهەڵپەی بەرهەمهێنادایە. مرۆ لەوێ تێبینی ئەوە دەکات ، کەوا لە خۆرهەڵاتی ئاسیادا کاپیتالیزمێکی کۆگەلی هەیە، کە بەرامبەر بە شێوەژیانی تاکگەرایی پتەوی ئێمە ئەو گەورە دەردەکەوێت.

لەوێ مرۆڤ ئەورووپێتی خۆی وەبیردێتەوە. من پێموا بوو ، مرۆ دەبێت بۆ هەموو خولەکێکی ژیانی خۆی سوپاسگوزار بێت کە بۆی هەیە لەم کەرتەی جیهاندا بژی.
پرسیار : ئایا سوپاسگوزاری، (وەک هەستێک کە وا لە مرۆ دەکات خۆی بەختەوەر بنرخێنێت) ، بە ئازادی بزر بووە ؟
زلۆتەردایک : " بەختەوەر خۆنرخاندن" ، ئایا ئەمە بە شێوەیەکی گشتی بریتی نییە لە یەکێک لە گوزارە هەرە جوانەکانی زمانی ئەڵمانی؟ من وای بۆ دەچم کەوا ئێوە یەکەم کەس بن، کە دوای چەندین ساڵ ئەم گوزارەیە لە پێکبەستنەوەیەکی پڕ ماناداا بەکاردەهێننەوە.
ئەمە گوزارەیەکی فانتازی مانا بەخشی تەواوە کەچی لە بنەڕەتدا زۆر نائەڵمانییە. واتە باشترین ئەڵمانییە بۆ هێماکردنی هەستێکی تەواو نائەڵمانی .
پرسیار : ئەمڕۆخەڵکی لەبەردەم بەخت دا پاشەکشە دەکەن، من وای دەبینم ئەمە بزاڤێکی ئەڵمانییە ؟
زلۆتەردایک : من دەپرسم ، ئایا ئەوە هی سەرجەم میزاجی کولتوری خۆرئاوا نییە. خەڵکی لە هەموو لایەکەوە مەشقکردنی ئەوەی دەخرێتە پێشدەم کەوا ژیانی تایبەتی خۆی لەبەر تیشکی تۆڵەسەندنەوەی زیانێکدا بەرجەستە بکات. مرۆ باوەڕی وایە، کەوا مرۆ سەرنجێکی زۆر چێ دەکات کاتێک ئەو خۆی وەک قوربانی هیرشێک پیشاندەدات. مرۆ بە بەردەوامی فۆرمولاری نادیار لەسەر قەرەبووکردنەوەی زیانەکان پڕدەکاتەوە ولە تەمتومانێکدا لای فەرمانگەیەک بەرزی دەکاتەوە .
من پێموایە، شتەکە بەو جۆرەیە کە دۆخی کوێرەوەریە ناسراوە ئەڵمانییەکەی تێدایە. بەڵام ئەگەریش ئەدەبیاتی ئەڵمانی ئەو کوێرەوەرییەی لە ئامێزگرت و لێکۆڵینەوەی لە دیاردەکە کرد ، ئەوا " کوێرەوەری" لەڕاستیدا بریتیە لە گوتەزایەکی موزیکی یان لە گوتەزایەکی کتێبی پیرۆز (بیبل) ، بەو پێیەی کەوا مرۆ بیر لە جێرمیا (پێغەمبەری سکاڵا لە دەست کوێرەوەری ، سروودی سکاڵا و کڵۆڵی / لە کتێبی بیبل دا – وەرگێڕ)، دەکاتەوە.
ئەوەی ئێمە ئێستا لەبارەیەوە دەدوێین ، چ شتێکی بەسەرڕێچکەی موزیکانەی لامێنتۆوە نییە.(لامێنتۆ بریتیە لە پارچە موزیکی کارەکتەری ئازارو سوێ – وەرگێڕ). لەڕاستیدا کوێرەوەرییەکەی ئێمە بریتیە لە پڕکردنەوەی فۆرمولاری بارە دارایە بەدەکان.
ئەگەر مرۆ ئەوە ئیمزا و مۆر بکات ، ئەوا ئەو دەتوانێت دڵنیا بێت لەوەی کەوا لەو پێناوەدا لەجێیەکەوە شتێکەی هەر بۆ دێت.